

TÜRK DİL KURUMU

HAKKINDA RAPORUM

Yazan :

Besim Atalay

Marifet Matbaası — İstanbul

1960

Ö N S Ö Z

Eüyük dileklerle kurulmuş olan Türk Dil Kurumu Hakkında sayın üyelere sunulan raporumdur:

Elli yıllık bir öztürkçeciyim. Kurumun da eski bir üyesi bulunuyorum. İki yıl Dil Encümeninde, onsekiz yıl Dil Kurumunda büyük bir aşk ve imanla çalıştım. Sayın üyelerin gözleri önüne şu raporumu saygılarımla seriyorum. Raporumda hiç kimseye, kurumun manevî şahsiyetine dokunmak istemiyorum. Her adam saygıya değer. Her kurum ülküsüne doğru yürüdükçe değer taşımaktadır. Bilgi işlerinde kişilerle uğraşmak bilgisizlikten başka bir şey değildir. Yalnız, bir takım görüşler belirtilirken, birtakım yanlışlıklar düzeltilirken bazı sayın kişilerin görüşlerine aykırı noktalar ortaya atılabilir. Bu gibi görüşleri ve düşünceleri kimse kendi üzerine alınmamalıdır. Bilgi işlerinde açık konuşmak gerek olduğu gibi, tanıklarıyla yanlışlığı meydana çıkmış olan nesnelerin düzeltilmesi de gerektir.

Rapor başlıca üç kısma ayrılmaktadır. İlk olarak kurum bilgi yönünden kısaca incelenecek. Çünkü kuruluşta temel olan budur; Bilgidir. Kurumun davranışları, çalışmaları ne kerteye dek bilgiye dayanıyor, ne yönlerde bilgiden ayrılıyor? Buralarının açıklanması dileğiyle şu kısa raporumu sunuyorum.

Şurasımda belirtmek isterim. Ben bu rapordaki görüşlerimi kurultay kürsüsünde. sayın üyelerin karşısında konuşmak isterdim. Ne edeyim? Bu dünyada her adam, her dileğine erebilir mi? Seksenini bulan yaşım, beni birçok dileklerimden alıkoyuyor. Şeker hastalığı. damar sertliği, romatizma gibi ezici, üzücü hastalıklar beni hayli sarsıyor. Doktorlar da her türlü heyecandan, sert tartışmalardan uzak durmamı öğütüyorlar. İşte bu yüzden kurultaya gelemiyerek şu raporumu sunmak zorunda kaldım.

BİRİNCİ BÖLÜM

BİRİNCİ KISIM

TÜRK DİL KURUMUNUN BİLİMCE DURUMU

Türk Dil Kurumu bilgi yönünden çok, hem de pek çok arıktır.. Kurumun idaresini ellerinde tutan zatların hiçbirisi hazırlanarak bu işe katılmış zatlar değildir. Sakın, sakın bu sözünden kimseyi küçük düşürmek anlamı çıkarmasınlar. Bütünçirpınmam pek kutsal atalar emaneti olan türgemizin düzenlenmesi ile, yükselmesi dileğidir. Az yukarıdaki sözü-mü burada da bir kere daha tekrarlayacağım.

Dil Kurumunu bugün idare eden kolbaşlarının hepsi de sayın kişilerdir. Birisi Divan Edebiyatında, birisi lise öğret-menliğinde, birsigöz doktorluğunda, birisi içtimaiyatta, ruhi-yatta, terbiyede, dilde, dinde önemli değer taşımaktadırlar. İşbu yönlerden söz ve yetki sahibi iseler de, acınarak söylüyo-rum, gücenmesinler, türkçecilik işinde yetkili değillerdir. Aşağıya doğru bu sözümü tanıklayacağım.

Genel Yazmanlığı idare eden zatın türkçe hususundaki yetkisizliğini gösterir bir iki örnek vereceğim.

a — Sayın Genel Yazmanın (Türk Dili dergisinin bir baş sayfasında bir yazısı vardır. Bu yazıda «bazı cümlede şöyle.» demektedir. Bazı kelimesi zaman ve kere kelimeleriyle bilê-sik olmazsa, kelimedен sonra gelen kelime çoğuldur. «Bazı kimse, bazı köy» denilmeyip, «bazı kimseler, bazı köyler» denilmek gerektir. Nitêkim rahmetli Şemseddin Sami dahi bu-nun böyle olduğunu söyler. Yine bu zatın (Divan Edebiyatı) adında büyük bir kitabı vardır. Orada (tâhâ) suresinin bir âyetinde bulunan (fahla naleyk) cümlesini «nâlnları çıkar» deye mânalandırmış. (Naal) kelimesi asıl arapçada (ayakka-bı) demektir. Eski türkçede buna (paşmak) derler. Osman-lıcada (nâln) kelimesi, hamam nâlnını hatırlatır. (utlübü-lilme velevbissini) hadisini «İlmi arayınız, velev çinde olsun» deye dilmize çevirmiştir. Bu nasıl türkçe Allahım! Bu da türk dilinin söz dizimini bozmak istiyenlerin uydurmalarına benzi-

yor. Arapçada (talep) istemektir. Aramanın o dilde karşılığı yok değildir. Çevirmenin doğru kavramı «Bilgi çinde ise de isteyin»dir.

Hele şu (beşşirilkatile bilkatli) hadisinin çevirmesi ömürdür. «Katili ölümden tenfir» demıştır. Bunun doğru anlamı, «öldüreni öldürülmekle mustula»dır. Hâdisin metninde ölüm kelimesi yoktur, katil vardır. Kitabın (119) cu sayfasında (lenterâni) cümlesinin çevirmesinde «Sen beni göremezsin» denilmiş. Bu da yanlıştır. Âyetin doğru çevirmesi «Beni hiç görmezsin» şeklinde olacaktır. Çünkü, (len) edatı olumsuzlukta aşırılık bildirir.

Bu kitapta daha neler yok? küfrile küfran, şükriyle şükran arasındaki fark gözetilmemiştir. Yine böyle sulamakla, suvarmak arasındaki fark gözönüne alınmamıştır. Bu haller türkçe hakkındaki yetkisizliği göstermez mi? Bütün iyi niyetleriyle beraber bu zat batı dillerinden hiçbirini bilmez. Doğru dillerini de iyi bilmez. Verdiğim tanıklar bunu göstermiyor mu? Osmanlıca kırması bir dille dil dâvası yürütür mü? Türk tarihinde dahi bu zatın yetkisiz olduğunu gösteren bir tek örnek verip geçeceğim. Türh Dil Kurumu (Kadıburhanüddin) divanını yayınladı. Fakat divandaki türkçe kelime dizinini, fihristini yapmadılar. Sayın Genel Yazman bu divana bir önsöz eklemiştir. Tarihte geçen (ertana) kelimesini (ertena) şeklinde yazmıştır. Karamanoğulları tarihçisi olan (Şikari) çevirmesinde bu isim çok geçer. Bunu Osmanlı yazıcıları gibi yazmıştır. (Türk Büyükleri veya Türk Adları) adlı kitabımdadahi açıkladığıma göre, kelimenin doğrusu (erdana) olacaktır. Evliya Çelebi Seyahatnamesinin, (7) inci cildinin (687) inci sayfasında bu kelimeyi (tı) harfiyle, (ertana) imlâsında yazmış, tekrar (erdana) deye açıklamıştır.

2 — Kurumda derleme işini idare eden zatin bu yoldaki bilgisini ve yetkisini birkaç örnekle vereyim de Kurumun bilimce durumu anlaşılsın.

A) (Türk Dili) adındaki derginin hemen her nüshasında, bir iki yıldanberi bir (düzeltme) ve (düşünce) sayfası vardır. Bu sayfada başkalarının yanlışlıkları düzeltilmektedir (!).

Derginin Şubat 1960 sayılı nüshasında dahi böyle bir sayfa vardır. Orada (istilah) kelimesinin (sulh) tan gelmiş olduğu birkaç kez tekrarlamaktadır. Yanlıştır. (Sulh) mastar değil, barış anlamına bir isimdir. Istilah, uygun, onat anlamlarına olan (Salah) tan gelmiştir. Arapça bildiğini göstermek isterken, bu zat arapçadaki bilgisinin derecesini göstermiş oluyor.

Yine Mart 1960 tarihli (Türk Dili) dergisinde (harf) kelimesinin Arapçada (uç) anlamına geldiği söylenmektedir. Bu da çok yanlıştır. Harf, arapçada (uç) değil. (taraf, yan) anlamındadır. Uçla kenar arasında dağlar kadar fark vardır. (Ekimissalate tarafeyinnihari) Ayetinde taraf kelimesi (uç) anlamına değildir. Kişi önceden kendi yanlışını düzeltmelidir.

(Türk Dili) dergisinin (1059 Aralık) nüshasında yine bu sayfada «Bazan başka ekler daha ağır basar da yapıcı, anlamca yanlış olan kelime tutunur. Müdafaa yerine herkesin seve seve kullandığı (savunma) bunlardandır» dedikten sonra, «Buna göre savunmanın anlamı, kendisini savma olmalıdır. Hal bu ki onu kendini koruma, anlamına alıyoruz. Hangisini düzeltelim? Bilemem. Birinci yanlışlık: Savmak, defetmek anlamına geçişli bir fiildir. (N) edatı gelmekle kelime geçişsiz olur. Bu da şu demektir ki. fiilin eseri kendinde kalır. İkincisi: Savunmanın anlamı kendini savma değildir. Kendikendine müdafaadır. Üçüncüsü: Savunmanın arapça karşılığı müdafaadır. Hücuma karşı durma, dayanma demektir. Fiilin iş kendinde kalır. Dördüncüsü: Kendi kendine müdafaa başka, «kendini savmak» yine başkadır. Türkçemizde «kendini savmak» diye, bir fiil yoktur.

Şimdilik bu kadarı yeter sanırım. Bir iki örnek de bu zatın yayınlattığı bir kitaptan vereceğim. Kitabın birinci cildinin (25) inci sayfasında «Kelime başlarında bulunan (D) bazen (S) olur» dedikten sonra, (denemek) le. (sınamak) kelimeleri örnek veriliyor. Bu önemli keşfe baktıkça insan adeta imreniyor.

Büsbütün uydurma olan bu buluşu düzeltelim. Sınamak ayrı. denemek ayrı kelimedir. Kökleri de ayrıdır. Sınamak sın) dan, denemek (den-ten) dengelir. Divanı Lûgata bakıyo-

ruz (sınmak) kırılmak, incimek demektir. Türkçemizde çok önemli bir kural vardır ki, bugüne değin ele alınmamıştır. Ben bu kural üzerine bir kitap hazırladım. Kural şudur: Gerek fiil köklerine, gerek isimlere (a, e, ı, i, u) gibi ekler gelerek kökün anlamında azçok, büyük küçük değişiklikler yapar. Tıkmak, tıkamak, Sığmak, sıgamak. Baymak, bayımak, bayılmak. Yarmak, yaramak. Taymak, tayamak, dayanmak. Bezmek, bezemek. Kar, kara gibi.. Sınamak fiili de köke (a) getirilerek yapılmıştır. Denemek kelimesi dahi böylece dir. Kök (teng) dir. Türkçede eş ve öğür anlamınadır. Bugün (deng) olmuştur. Denemek bu kökten gelir. Divanda (teng-lemek, iki şeyi birbirine denk etmek) anlamınadır. „

Şu açıklamalardan sonra sinamakla, denemek kelimelerinin kök bakımından ayrı ayrı kelimeler olduğu meydana çıkmaz mı Buna göre burada değışen hiçbir kelime ve harf yoktur. Uzađa gitmeyelim. Yine bu kitabın (24) üncü sayfasında «Bazan (ç, d) olur» dedikten sonra, çabalamakla, dabalamak kelimeleri örnek veriliyor. Güya burada çabalamak kelimesi dabalamak olmuş. Ne diyelim, Dünya bu, herşey olabilir. Allah ülemaya zeval vermesin.

Gelelim işimize: Burada değışen birşey yoktur. Kökler ve kelimeler ayrıdır. Hele şu dabalamak kelimesi büsbütün uydurmadır. Kelimenin doğrusu (debelenmek) tir. Yatıp tepinmek demektir. Bir örnek daha vereceğim. Kitabın (63) üncü sayfasında «(u) fonemi bazen düşer» denildikten sonra (buğ) kelimesi örnek veriliyor. Bu, şu demektir ki, aslında (buğu) olan kelimenin kuyruğu koparak (Buğ) olmuş (1). Bütün Anadolu halkı bu kelimeyi (buğ) şeklinde kullanır. Kelimenin doğrusu da buğdür. (Buğu) şekli İstanbulda kullanılır. Bozuk şekildir. Bütün eski kaynaklar bu kelimeyi (buğ) imlâsında yazarlar. Kamus tercemesi de böyle yazmıştır. Türkçeden İngilizceye yazılmış olan (Red Haouse) lûgatinde ve (60) yıl önce basılmış olan (Lûgati Osmaniye) adlı kitapta bunu böyle yazar. Gaziantep'te «çamaşır buğlandı» derler de, «buğulandı» demezler.

Ey sayın okuyucularım! İnsafınıza başvuruyorum. Yapı-

lan şu iştibilgi var mıdır? Kelimenin aslı faslı bilinmeden kelime türetilir mi?

3 — Sözlük Koluna geçiyorum. Son kere basılmış olan sözlük de eskileri gibi çok yanlışır. Kitap, uydurmalarla, hem de çok yanlış uydurmalarla dopduludur. (Türk Yurdu) dergisinin (Kasım 1959) tarihli nüshasında bu yanlış uydurmaların bir kısmından bahsetmiştim. Sustular, cevap veremediler. Başka gazetelerde ve dergilerde yazdığım yazılardan burada söz açmayı gerekli bulmuyorum. Yalnız kısaca bir iki noktaya dokunayım. Bundan önce bastırmış oldukları sözlükte kelimelerin

hangi dilden gelmiş olduğu gösterilmemişti. Bu halin lûgat tekniğine uygun olmadığını yazmışım. Son çıkan sözlükte, Fransızca, İtalyanca, Yunanca, Arapça, Farsça gibi kelimelere işaret koymuşlar. Fakat Türkçeye koymamışlar. Çünkü öztürkçeyi iyi seçemezler. Birçok farsça ve arapça kelimeleri türkçe sanarak işaret koymamışlar. Bundan başka, halk arasında yaygın bulunan birçok öztürkçe kelimeler sözlüğe alınmamış. Halbuki aynı kitabın önsözünde halk diline önem verdiklerini, eski kaynaklara baktıklarını, benim vaktiyle vermiş olduğum raporu gözönüne almış olduklarını yazmışlar. Fakat bunun hiç birisini yapmamışlar. İş ancak sözde kalmış.

Sırası gelmişken sözlükte yapılmış olan korkunç uydurmalarından iki, üç örnek vereceğim.

a) Şuur kelimesi karşılığına (biling) koymuşlar. Çok yanlışır. Hem de birkaç yönden yanlışır.

b) Şuur idraktır. Bu da anlamak demektir. Şuura bilim kökünden bir karşılık verilemez. Bunu evelce kendilerine yazmışım. Düzeltmediler.

c) Şimdilik eski terimleri kullanmak zorundayım. (İdrak, anı) infialdir. Fiil değildir. İlim fiildir. Bu bakımdan da karşılık olamaz. (d) (in) eki köke dönüşlü bir anlam yükletir. Ödünç, iğrenç. usanç gibi kelimelerin anlamları ödenilmesi gereken, iğrenilen, usanma veren demektir. Şuurda böyle bir anlam yoktur.

e) Ödünç, iğrenç, usanç gibi kelimeler sıfattır. Şuur sıfat değildir. İsimdir. İsim sıfatla karşılanamaz. Bu kelimeyi İs-

tanbul Üniversitesi Profesörlerinden bir zatta tenkid etmişti.

f) Bitev kelimesine bakıyoruz. Sözlük buna «bir bölgede yetişen bitkilerin topu» demıştır. Bu da yanlıştır. Kelimenin kökü (bit) ise de, bitmek kelimesi burada bitişmek, demektir bitev de bitişik anlamındadır.

Eski metinlerde (bitev, bidev develer) sözü geçer ki, bâkir develer demektir. Batı türkçesinde bu kelime biteviye olmuştur. Bitki anlamına gelen kelimenin kökü (büt) dir. Bak Divan. Bir kelimenin kökü araştırılmadan ve bilinmeden yeni kelime yapılır mı? terim yapılır mı? (Büt) kelimesini farsçada da görmekteyiz. Arapçada (nebt) kelimesi vardır. Batı dillerinde dahi bunun benzerleri bulunur.

Sözlük hakkında gazetelerde ve dergilerde birçok yazılarım çıkmıştır. Burada tekrarlamıyacağım. Yalnız yanlış ve uydurmalarından bir kaç kelimeyi buracıkta yazacağım. Şikâyet anlamına 'yakınmak) yanlıştır. Doğrusu (yanıkmaktır). Yakınmak vücuda bir şeyi yaklaştırmaktır. Yaka, yakı bu kökten dir. Yanıkmak, dert yanmak ile ilgilidir. İyne deliğine (yurdu) kelimesini almışlar. Doğrusu yurt, daha doğrusu (urt) dir. Onları bu kelimeye Şemseddin Sami yanıtmıştır. Abdeste «vücut temizliği» demişler. Abdest bu değildir. O gusüldür. Aptest etraf temizliğidir. (Keramet gösterip halka suya seccade salmışsın» cısrımı iyice kavrayamamışlar. 1055 de yayınladıkları sözlükte salmak kelimesini anlatırken «deryalara seccade salmışsın» deye bir misal vermişler. Çok yanlış olduğundan düzelmesi gerektiğini kendilerine yazmıştım. Sözde düzeltmişler. 1959 daki Sözlükte «Suya seccade salmışsın» diyerek mısraın kolunu, kanadını kırmışlar. Dil yapmak için memleketin dilini, dinini, tarihini iyi bilmek gerektir. Sözün kısıtı... Sözlük imlâ, ibare, anlam, kelime yönünden çok hatalıdır. Bunu bilimsel bir kurumun çıkardığı bir eser diye ortaya sürmek ortalığa birçok yanlış kelimeler sürmektir. Allah Türk dilini korusun. Sözlükte Türkçeden ziyade yabancı kelimeler yer almıştır. Bu da başka bir belâdır. Türkemiz çorbaya dönmek üzeredir.

TERİM KOLUNA GEÇİYORUM

Rahmetli (Kamu) nun ölümünden sonra, bu kola kolbaşı olan zat on yılı aşkın bir zamanda, hemen hiçbir şey yapmamıştır. Ancak, günün modası olan Kur'an çevirmesi) işi onu çok uğraştırmış, asıl görevi hakkında kimse birşey sormamıştır. Yapılan Kuran çevirmesi doğru olsaydı birşey denmezdi. Fakat bu terceme şimdiye kadar yapılmış olan tercemelerin en bozuğu ve en yanlışsıdır. Bu zat Kuran tercemesiyle uğraşırken, terim işini yüzüstü bırakmıştır.

GIRAMER KOLU

Bu iş de yirmibeş yıldan beri hiç ele alınmamıştır. Etek etek paralar döküldüğü halde iş yüzüstü durmaktadır. O bir kollar gibi bu kolun da garip talihi vardır.

YAYIN İŞLERİ

Yayın işleri de iyi gitmiyor. Kurum şuradan, buradan topladığı yazılarla, her yıl bir (yıllık) çıkarır. Hernekadar bu yıllıkta bulunan yazıların arasında çok kıymetli olanlar varsa da, bunların hemen hepsi çereze benzer şeylerdir. Asıl dâva uyumaktadır. Ne yanlışsız bir sözlük, ne iyi bir derleme, tarama yapılmıştır. Giramer işi de terim işi gibi uyumaktadır. Dil bilgisinin gösterdiği yolda kelime türetmesi büsbütün çıkmazdadır. Halk dilini araştırmadan, (kelime yapma yolları) bilinmeden, eski metinler görülmeden. Türk dili zevki ana kucağında alınmadan masa başında kelime uydurulur mu?

Yapılması gereken bu gibi önemli işler dururken, fire fişlerden dördüncü derleme kitabı yapar. Başka bir kitabı ters yüz ettirir. Bu da yetmez yalnız arapça harflerle (Divanı Lûgat) kelimelerini dizdirir. Böylelikle çok esaslı yanlışlıklara düşerler. Bu da yetmez üçüncü, ya da dördüncü kez olarak (Türk Argosu) adındaki külhanbeyi ağzını yayınlar. Kitabın sahibi kurumun aylıklı işyarı olduğu halde, ona ayrıca para ödenmiş olmalıdır. Haydi, birindi sayı, dil özellikleri hakkında bir fikir verebilmesi için bastırılmıştır. Ya şu ikinci, üçüncü, ya

dördüncü sayıya ne demeli. Herhalde çocuklarımıza külhanbeyi ağzı öğretmek için yayınlanmış olsa gerektir.

Birçok kıymetli metinler dururken, değeri beşinci, onuncu derecede bulunan ve hal karasında yayılmasında bir fayda olmayan külhanbeyi ağzının yayınlanmasına sebep nedir? Evet Kurum iş yapmış görünmek için birkaç metnin tıpkı basımını vermiş. Fakat bu metinlerin tahlili bir denemesi yapılmamıştır. Kelime dizini konulmamıştır. Yalnız kuru bir basım.

İKİNCİ KISIM

Yukarıdan beri kısaca Dil Kurumunun bilimce olan durumunu arz etmiştim. Yönetim bakımından da durumunu incelemek istiyorum. Kurumda bizim zamanımızda olmıyan işyarlıklar yaratılmıştır. (Sayman Üye) adı verilen bir işyarlığa ne lüzum vardı? Onsekiz yıl saymanlığı da idare ettim. Böyle bir işyarlığa lüzum görmemişim.

Kurum çocukça yazılmış, ölçüsüz, ülküsüz şiirlere (!) bol paralar vermektedir. Bu şiirlerin birçoğunda milli duygu görülmemektedir. Kurumun kimin parasıyla yaşadığı bir kere düşünülse çok iyi olur.

Kurum (yeni bina yaptık) diye öğreniyor. Kurumun vazifesi bina yapmak değil, dil yapmaktır. Kurumun pek güzel bir binası vardı. Buna «dardı» deyemezler. Kurumun en çok çalıştığı zamanlarda her işimizi görmüştü. Haydi yapıldı diyelim, işi lükse dökmekten yapmak doğru değil miydi? Yapılan binada Türk mimarlığından birkaç çizgi bulunsa günah mı olurdu. Hatırimda kaldığına göre para, tahvil olmak üzere (4) yüz bin liraya yakın varlığımız vardı. Eski bina (4) yüz bine satılmış yetmemiş. İyiye bilmiyorum a, şimdi bankaya (4) yüz bin mi, (5) yüz bin mi borçlu imişler? Bunu da bırakıyorum. Binanın arsası çok pahalıya alınmıştır. (20) metrelik cepesi bulunan bir arsaya (200) bin lira vermek, fazladır, fahiştir. Bu para ile altı, yedi yıl önce daha ucuz, daha uygun arsalar bulunabilirdi. Bir milyon, üç yüz bin liraya yakla-

şan bu binanın mühendisi kimdir? Mühendisin kurumda söz sahibi bulunan bir zatın akrabası olduğu söyleniyor. Binanın yapılışına bakan kalfanın dahi başka bir zatın yakını olduğu söylenmektedir. Bu sözler ne dereceye kadar doğrudur bilemiyorum. Sözün kıyası, kurumun sarfiyatı ve para işleri tarafsız ellerle denetlenmelidir.

TÜRK DİLİNİN BAŞINA GELENLER

Türk dilinin başından tarih boyunca, sürü sürü kazalar belâlar gelip geçmiştir Birçok sarsıntılardan ve sendelemelerden sonra bu belâlardan yakasını sıyrır gibi olmuş fakat son gelen belâ dili kökünden sarsacak bir durum almıştır. Eski kazalar ancak dile kelime hücumu şeklinde olmuş, dilin kursağına yabancı kelimeler dolmuş. Dil son elli, altmış yıldanberi bu kelimeleri birer birer kursağından çıkarıp atmaktadır. Bir taraftan dilin kendi köküne, ana kuralına doğru gidilirken, bu taraftan da onun yapılışı, kuruluşu bozulmak istenilmektedir.

Türk dilinin söz dizimini gramerini bozma yolunda yapılan bu gayret, kelime hücumundan daha korkunçtur. Çünkü bir batı dil bilgininin dediği gibi, bir dilin grameri, o dilin öz sınırı, öz çehresi, öz kalesidir. Çehresi değişen bir varlık, şahsiyetini kaybeder. Kalesi yıkılan bir şehir ayakta durabilir mi? Türk dilinin söz dizimini bozma yolundaki ilk çapa, evlerinde rumca konuşulan bir ailenin, göksü nişanlarla dolu bir paşanın çocuğu tarafından ortaya atılmıştır. Bu çocuğun ilk eşittiği söz türkçe olmadığı gibi, kafasına yerleşen söz dizimi de (aryani) söz diziminden başka bir şey değildir. İşbu yıkıcı dâva bazı çevrelerde şöyle böyle yayılıp giderken, nasılsa (Türk Dil Kurumunda) söz ve masesa sahibi olan bir zat bu dâvanın havarisi oluvermiştir. Halbuki eskiden böyle bir iddiası yoktu.

(Ulus) gazetesi bilerek, bilmiyerek bu çeşit yazılara sayfalarını açmıştı. Artık her gün çarpık, devrik, bozuk cümleler, uydurma, yakıştırma kelimeler bu gazetede, (öztürkçe) adıyla yayınlanıyordu.

Türk dilinde cümle yapımında, işleyen önce, işlenen sonra gelir. Türk kafası, geçici hareketlerden ziyade, şahsa önem verdiği için cümlede fail öne, meful sonra getirilir. Fail olmadıkça, fiil meydana gelir mi? İşte Türk dili cümle yapma yönünden bu tabii yoldadır. Ana kucağında dil zevki almamış bulunanların aykırı bir yol tutacaklarında şüphe yoktur. Nitekim yabancı dadılar elinde büyüyenlerin, ulusal alanlarda nasip almayanların zevki başka türlüdür. Bir arap, bir arnavut elli yıl türkler içersinde kalsa bile, yine onun kafasında ana dilinin söz dizimi, kendi soyunun sözmantığı yaşayacaktır. Bir yandan kendi özyazılışıyla, kendi özsöylenişiyle dilimize sürü sürü yabancı kelimeler doldurabım. Bir yandan da gıramerini bozalıım. Sonra ne olacak? Ortada türkçe diye bir dil kalır mı? Kaybolan diller işte böylece kaybolmuştur.

Bir paşa çocuğunun ortaya attığı bu zararlı, bu yanlış dâva unutulur gibi olmuş iken bunu dil kurumunun rahmetli üyelerinden biri yeniden ele aldı. Moda meraklısı bulunan bir takım kimseler bu yola sürüklendi. Her gün bunun acı örneklerini görmekteyiz. Bu yıkıcı modanın ikinci önderi bulunan zat Dil Kurumuna girmeden önce, dil devrimi aleyhinde idi. Kurum onun evinin yolu üzerinde bulunduğu için arasına Dil Kurumuna uğrardı. Bir gün yine uğramış, kalem odasında bulunan memurlardan birkaçına dil devrimi için (démonstration par l'absurde) demiş. O gittikten sonra bunu eşittim. Bana söyleyen zate bu cümleyi bir ufak kâğıda yazdırdım, hâlâ saklarım. Dil Kurumuna girerek bir iş görmediği halde, aylık almaya başlayınca, bu zat öztürkçeği oldu. Türkçeği osmanlıca olarak bildiği için yanlış ve gülünç kelimeler uydurdu. Çarpık cümleler yazdı. Böylelikle iş yapmış görünmek istedi. Diyebilirim ki, onun bu hareketi dil davasıyla alâyetmekten başka birşey değildi. Bu mesele üzerine, (Son Havadis) te birkaç yazı yazmışım. Benim bu yazılarıım üzerine bana 10/4/1957) tarihli bir mektup yazdı. Ben de (15/4/1957) tarihli bir mektupla kendisine cevap verdim ve söylemiş olduğu o Fransızca cümleyi hatırlattım, sustu.

Bu zat çok faydalı birkaç eseri dilimize çevirmekle hizmet etmiştir. Temiz dille yazmağa çalışması öğülecek bir hizmettir. Fakat dil dâvasına hiçbir iyiliği dokunmamış, bugün izleri şurda burda görülen zararı yapmıştır. Bu zatın türkçe hususndaki yetkisini gösterebilmek için bir kelime vereyim: (tilcik) deye «kelime» karşılığında bir kelime uydurdu. Dil kelimesi kuzey batı anadoluda (til) şeklinde kullanılır. Ash «tıl»dır. «Dilcik» kelimesi oralarda «tilcik» olur. «tilcik» ve «dilcik», «bızır» demektir. Bundan başka, kelime demek, dil demek değildir ki, kelime küçük dil olsun. Yakından tanıdığım bu zat, birgün bir fikir ortaya atar, yarın onun tersine, başka bir fikir savunur. Nitekim, Bay Cevdet Kudretle yaptığı bir tartışmada Cevdet Kudret «gelişi güzel kelime yapmaz. Bunun bir yolu, bir usulü vardır» demişti. Ulusta buna karşı (7/2/1957) tarihinde «kullandığımız tildiklerin köklerini araştıracağız da ne olacak sanki?» deye cevap vermişti.

Yine Ulusta (Gökalp) dan bamsederken (gökalp) in «Ferd yok cemiyet var» sözünü beyenmemiş, ferde kıymet verilmesi gerekli olduğunu yazmıştı. (Ulus) gazetesinin (1/5/1957) tarihli nüshasında (insan sevgisi) başlıklı bir yazısında cemiyetçi olmuştı. Herne ise olan oldu. Fakat onun açtığı yara, dilde kanayıp durmakadır.

ÜÇÜNCÜ KISIM

Bu kısım benim (savunma yazımdan ibarettir. Kendilerinin sebep oldukları haklı tenkitlerim dolayısıyla yönetim kurulundaki zatlar beni (Türk Dil Kurumun) dan koğdurmak için (haysiyet divanına) vermişler. İyi kötü (20) yıl iş yaparak eser vererek çalışan bir üyeyi dışarıya attırmak istemişler. İşte bu kısım onlara karşı bir savunmamdır. Dil dâvasına candan bağlı, öztürkçe aşığı, elli yıllık bir ülkü hizmetkârı sıfatıyla okuyucularımdan yakarıyorum, bunu okumadan geçmiyeler.

İKİNCİ BÖLÜM

BİRİNCİ KISIM

HAYSIYET DİVANINA SAVUNMAM

Sayın Profesör, Türk Dil Kurumu Başkanı :

28/3/958 Tarihli Yazınızın Cevabıdır. Cevabım uzunca oldu kısa olmasına çok çalıştım. Bir takım gerçeklerin açıklanabilmesi için daha çok kısaltamadım. Gerek yüksek zatınızdan ve gerek haysiyet kolunun Sayın üyelerinden bu cevabımı sabrile okumalarını önemle rica ederim.

Şimdiden şu kadarını söylemeliyimki, ben (Türk Dil Kurumu) nun manevî şahsiyetine ve onuruna dokunmak tensizliğinde bulunmadım, bulunmam da orası benim Elli yıldan beri beslediğim Ulusal ülkümün Ulu, kutsal Kiblesidir. Ben o kibleye ezelden yönelmişim. Ona karşı bütün varlığım la saygı duyarım. Gençliğimden beri beslediğim ulusal dileklerim orada iş haline gelmiştir.

Bugün orada bulunan zatlara karşı dahi ancak iyi niyet ve iyi saygı beslerim. Kimseyi yermeye ne niyetim var, ne de hakkım. Terbiyem de bırakmaz. Bu kişilerin bir takım işlerini didikliyorsam bu, onlara karşı saygısızlığımdan değil, onların bu tenkide hak kazanmış olmalarındandır. Aşağıya doğru savunmam dikkatle okunacak olursa görülecektir.

Hangi devirde yaşıyoruz? kendilerinin yanlışlarını gösterdiğim için, benim tenkitlerimi hoş görmüyorlar. Söyletmek istemiyorlar. Ben tek parti zamanında da, tenkit vazifemi Mecliste yapmaktan çekinmedim.

Ben bu zatlara «Kol kırılır, yen içinde kalır. Gelin bu hataları aramızda düzeltelim» dedim. Kabul etmediler. Şimdi de beni haysiyet kuruluna yanıkılmışlar. (Yakınmışlar demek yanlışır) Bu zatlar isterlerse beni Kurumdan koğdursunlar. İsterlerse Mahkemeye versinler. Onlar yanlış yapmakta ayak diredikçe, ben de didiklemeden vaz geçmem. Beni Kurum üyeliğinden koğdursalar bile, ben yine kendimi Kurumun bir üyesi, bir işçisi tanımakta devam edeceğim. Ülkümden vaz geçmeyeceğimi derin saygılarımla arzederim.

SAVUNMAM

Türk Dil Kurumu haysiyet kurulunun kararına karşı cevabım ve savunmamdır. Sıra ile arz ediyorum:

1 — Onsekiz yıl büyük bir aşk ve imanla (Dil Kurumu) nı da hem saymanlığı idare ettikten, hem de bilim işlerinde önemli eserler verdikten sonra yorulmuştum. Kurumda geçen, söylenmesinde şimdilik bir fayda görmediğim bazı sebepler beni çok üzmüştü. Ben orada bir takım ihtiraslara engel olmya çalışmıştım. Bu yüzden bazı kimselerle çarpıştım. Eski karar defterlerine bakılacak olursa bunlar görülecektir.

1949 da Kurumdan çekildim. Pek tabii olarak ülkümden çekilmemiştım. Hatta bundan üç yıl önce Sayın Orhan Seyfi (Ödül) kelimesi dolayısıyla Dil Kurumuna pek ağır sözlerle çatmıştı. Kurumdaki bilginler (!) sustular. Bilimsel bir yolda Gazetelerde ancak ben cevap yazmıştım.

Ben Kurumdan çekildikten üç, beş yıl sonra Kurumun yeni bir sözlük çıkaracağını eşittim. Sayın Agah Sırrı'ya koştum. Yeni basılacak olan sözlük fişlerinin bir kere de bana verilmesini rica ettim. Vermediler. Halbuki, ben kurumda çalışırken ilk çıkan Sözlüğün fişlerini görürdüm. Düşüncelerimi sözlük koluna yazardım. Böylelikle bir çok yanlışlıkların önü alınmış oluyordu. Netekim son (Sözlük) çıkmadan önce sözlük kolu (Sade Türkçe kılavuzu) adında bir küçük kitap çıkarmış. Bana da bir nüsha göndermişti. Bu eserde bir çok yanlışlıklar yapıldığını gördüm. Kendilerine bir düzeltme ve tenkit gönderdim. Son çıkan Sözlükte, (Türkçe kılavuzda) bulmuş olduğum yanlışlıklardan bazılarının düzeltildiğini görmekle sevindim. Bunlardan bir tanesini arz edeyim. (Sade Türkçe kılavuzu) nda (Zıya) kelimesine (yitik) demişlerdi. Ben bunun doğru olmadığını (zıy'a) kelimesinin isim olduğunu (yitik) kelimesinin sıfat olduğunu, bunun Arapça kelimeye karşılık olamayacağını bildirmiştim. Bu yanlışlığı sözlükte düzeltmişler. Daha fazla örnek vermeyi gerekli bulmuyorum.

Sözlük işinde bir çok yanlış kelimeler yapılacağını iyi bildiğimden, sözlüğün daha temiz çıkmasını, aziz dilimizin iyiliği

adına fişleri görmek istemiştım Vermediklerinden sözlük büyük yanlışlıklar içersinde yüzmektedir. Sözlükte yanlış uydu-
rulmuş olan kelimelerin sayısı yüzleri geçer. Bu korkunç yanlışlıklardan bazılarını kendilerine büyük bir tomar halinde, (22) büyük sahfelik tenkidimle birlikte göndermiştım. Düzeltmeye yanaşmadılar, bana kızdılar. Şimdi tenkit benim hakkım değildir.

Kendilerine sözlükteki bu korkunç yanlışlıkları yazdığım-
da, bunların dergide düzeltilmesini istemiştım. 15/3/956 Tarihli yazılarında dergide üç sayfayı geçmemek ve yalnız sözlükteki yanlışlıkları düzeltmek müsaadesini vereceklerini bildirdiler.. Ben de, yalnız sözlükteki yanlışlıkların değil, başka yayınlardakilerin de düzeltilmesini ve bana verilecek olan sayfanın artırılmasını kendilerinden rica ettim. Cevap dahi vermediler. Sözlük hakkındaki tenkidim ve onların buna cevapları ve ikinci tenkidim dosyalarında vardır. Bende de var. İstenilirse gönderebilirim.

2 — Ben Kurumdan ayrılmadan az önce, kendi kolum için dört yıllık bir çalışma raporu vermiştım. Genel yazmanlık bir gün bile bu rapordan bahsetmemiş, aramamıştır.

3 — Alişirnevainin eserlerinden toplanmış olan (Cağatay Lûgatini) İngilizler, Fransızlar, Ruslar, Macarlar yayınlamışlar. Fakat hepsi de yanlış yayınlamışlar. Çünkü ellerine bir tek nüsha geçmiş, onu tutmuşlar. Yazma eserlerin istinsasında pek çok görülen yanlışlıklar bu nüshalarda da yer almıştır. Bunun bir doğru şeklini bizim yapmamız gerekmez mi? Yanıma Abdülkadir İnan'ı. Dilaçar'ı aldım. İngilizlerin, Fransızların, Rusların yayınladıkları nüshaları topladım. Bizim kütüphanelerde bulunan dört yazma nüshayı da önüme koydum. Çok sıkı sıkı bir çalışma ile bir yılda, doğru bir metin elde ettim. Bunun basılmasını kendilerinden rica ettim. Benimle bu işte çalışmış olan, ve hemen her kelimede fikri alınmış olan, ve hemen her kelimede fikri alınmış bulunan bir memurlarına, bu çalışma aleyhinde bir rapor verdirmişler. Raporu gizli tutmuşlar. Bana bildirmediyle r.

4 — Rahmetli Hüseyin Kazım'ın Büyük emeklerle meydana

na getirdiği (Büyük Türk Lûgati)nde bazı yanlışlıklar vardır. Bunların bir risale içersinde düzeltilmesine başlamıştım. Bunu da istemediler.

5 — Divanı lûgat Arap Dili usulüne göre yazılmıştır. Ben rahmetli Atadan aldığım emir üzerine, aslını değiştirmeden bir çevirmesini yapmıştım. Bu şekilde basılmış olan nüshalar daha ben orada iken tükenmek üzere idi. Bunun bir kere de, bu günkü Lûgat tekniğine göre hazırlamış olduğum şeklinin basılmasını istedim. (22/8/1952) Tarihinde yazdıkları bir yazıda: Divanın basılmış olduğunu, tekrar basılmasına lüzum olmadığını bildiriyorlardı.

6 — Vaktiyle Mısırdaki yazılmış çok önemli bir Türkçe Lûgat kitabı vardır. Adı: (Kamusulervam) dır. Bir kaç nüshası İstanbul kitaplıklarında bulunur. Bende müellifin, el yazısıyla olan bir nüsha bulunuyor. Bunu önemlice bir para ile elde ettim. Kütüphanedekiler yanlıştır. Yayınlanması için kendilerine baş vurdum, «eserin gönderilmesini tetkik ettireceklerini» bildirdiler. Tarafsız bir tetkik yaptıracaklarına inanmadım; göndermedim.

(Arapça ile Türkçenin karşılaştırılması) hakkındaki kitabımında Kurumca bastırılmasını istemiştım. Bunun da Kurumca tetkikini öne sürdüler. Halbuki Kurumda Arapça bilen, benim eserim hakkında söz söyleyecek kimse yoktur. Göndermedim, kendim bastırdım.

7 — Divanın Arapça harflerle bir dizinini yapmamı rahmetli (Ataç) aracıyla benden istedilerdi. Ben Ataçla kararlaştırdığım üzere çalışmaya başladım (*) Bir yıl sonra (5/6/1952) tarihli yazılılarıyla «biz yalnız Divandaki Türkçe kelimelerin Arap harfleriyle bir dizinini istiyoruz. Tanık, beyt, sav gibi şeyler olmasın» dediler. Kendilerine yazdım. Benim yapmış

(*) Divanı lûgatın arap harfleriyle yalnız bir dizinini Hikmet Bayur Dil Kurumundan istemiş onlarda Hikmet Bayuru memnun etmek için bu yanlış işi yapmışlar Hem vakte ve hemde harcanılan paraya acınmaz mı? vaktiyle çok doğru olarak yapılmış olan bir işi, hem yanlış, hem eksik olarak yaptırmak doğrudur?

olduğum çevirmede bu kelimelerin Arap harfleriyle yazılış şekilleri vardır. Tekrara lüzum yoktur. Bir Lûgat kitabında kelimelerin anlamları, anlamların tanıkları bulunmazsa faydasız bir iş yapılmış olur» dedim. 25/8/1952 tarihli yazılarıyla bu yolda ayak dirediler. Ben de kabul etmedim. Yapılan iş hem lüzumsuz, hem israf, hem de çok yanlış oldu. Çünkü, Kurumca yaptırılmış olan dizine esas olarak Kilislinin basımı ele alınmış. Oysaki, Kilisli basımındaki kelimelerin bir haylisi yanlış basılmıştır. Bundan başka bir takım kelimelerin şekilleri ve ımlaları bozuktur. Kurumun yaptırdığı dizinde olduğu gibi bunlar yanlış geçirilmiştir. Halbuki, ben Divan tercemesinin üç cildinde ve dizinde bu çeşit kelimeleri düzeltmiştim. Bu ciltlerdeki çıkarmalarım, bu gibi düzeltmeleri tanıklarıyla göstermekdedir. Sözü uzatmamak için örnek vermedim. Bunları arzu eden zatlara gösterebilirim.

Kurumun yanlış eser vermekle yaptığı işin günahını kim ödeyecektir? Ben tenkide hak kazanmamış mıyım? Bu adamları tenkit etmek yasak mıdır?

8 — Dil Kurumunda bir de kelime uydurma hastalığı vardır. Ben kelime yapılmasının şittetle tarafhıyım. Başka çıkar yol yoktur. Fakat her iş gibi bu işin de bir usulü ile, bir kuralı vardır. Netekim (Türkçede kelime yapma yolları) adındaki kitabımda bunları belirtmiştim. Usulsüz esassız kelime yapılmaz. Kelimelerin aslını ve kökünü eklerin görevlerini bilmelidir. Bunun acı bir örneğini size vereyim: Sözlükte (meselâ) kelimesine karşılık olarak (Örneğin) diye bir kelime uydurmuşlar, Halk meselâ perinde (Söz gelimi demektedir. Burada Kelimenin kökü Ermenicedir. Bundan başka sözlükçülerin bir büyük hatalarında «Örnetin» dedikten sonra bir de (Söz gelişi) demiş olmalarıdır. (Söz gelişi), sözün gelme tarzıdır. Meselâ karşılığı değildir. Burada sözlükçülerin çok kötü bir hataları daha vardır: Meselâ kelimesini, örnek anlamına olan misalden gelir sanmışlar. Halbuki bu kelimenin aslı (mesel dendir. Bunlar sözlükçülerin Türkçedeki yetkileinin derecesini göstermez mi?

Bi örnek daha veririm. Bilmeden yapılmış olan uydur-

macılığın ne kadar kötü olduğu görülecektir. (İnkâr) karşılığına (yadsımak) diye bir kelime uydurmuşlar. Yanlıştır. (Yadî kelimesi Farsça ise, buraya gelmez. Türkçe ise, imlâsı yanlış. (T) ile yazılmalıdır. Şu hale göre yatısmak kelimesinin anlamı yatmak işini istememek demektir. Divanî lûgat sahibinin de dediği gibi (sımak) fiili bu anlamı bildirir. Bugün bunun dilimizde kullandığımız benzerleri vardır. (Kanıksımak) kelimesi, doymamak, kanaat etmemek demektir. (Kanı) kelimesi kanaat anlamındadır (Hırsızlığa kanıksımak) sözü, hırsızlığa kanmamak demektir. Haydi, tutalımki burada bulunan (Sı) eki arzu bildiriyor. Bu bakımdan hata çok fahiş (yanlış olur. İnkârda bir şeyin vücudunu inkâr yoktur ve yabancı saymakta yabancının vücudunu inkâr yoktur. Sözü'n kısası, yanlış uydurulmuş olan bir kelimenin ne tarafından bakılırsa bakılsın. her yönden de korkunç yanlışlıklar görünüp durmaktadır. Buyanlıklık (inkâr) kelimesinin Türkiye'deki karşılığını bilmemekten ileri gelmiştir. Eski metinlerde ve yakın zamanlara kadar bazı bölgelerde inkârın Türkçesi olan (Danmak) kelimesine raslanabilirdi. İşte ben bugibigülünç ve yanlış şeylerin önünü almak istedim. Bırakmadılar! didikle-mek vazifemdir. Hem de Kutsal bir vazifedir.

İş bu kadarlada bitmez. Sözlük, kelime, teknik, usul, imlâ bakımlarından çok hastadır.

9 — Dilimize ve dinimize hizmet etmek dileğiyle Kur'anı bundan Onbeş yıl önce çevirmeye karar vermiştim. Eski yeni bütün tercemeleri topladım. Yazma olanlarını da buldum. Araçta tefsirlerin pek çoğunu aldırđım. Yedi yılda bu işi bitirdim. O sırada da kurumdan ayrıldım. Bir de eşittimki, Kurumda terim kolbaşı bulunan Sayın Profesör İsmail Hakkı Baltacıoğlu Kur'an çevirmesine başlamış. Kurumun da bu Baltacıoğlu Kur'an çevirmesine başlamış. Kurumun da bunu bastırma'ya karar vermiş olduğunu haber aldım. 19/11/1953 tarihli bir yazımla «Kurumdakilerden bazılarının bildikleri üzere, benim de bir çevirmem var. Bir hey'et tarafından her iki tercemenin de incelenmesini, basılması gereken nüshanın basılmasını bildirdim. Kurum bana: 23/12/1953 tarihinde

verdiği cevapta «Baltacıoğlu'nun iki yıl önce yaptığı bir teklif üzerine, yönetim kurulunun bilgisi altında çevirme, teklif sahibi tarafından yapılmaktadır» deniyordu. Yine Kurumun 25/3/1954 tarihli bir yazısında «Baltacıoğlunun kuruma bas vurarak hazırladığı Kur'an tercemesinin uzmanlarca tetkik edildiğini ve yönetim kurulunca basılmasına karar verildiğini» yazmışlardı. 15/4/1954 tarihinde Kuruma yazdığım bir yazıda, Baltacıoğlunun tercemesinin yanlış olacağını bildirdim. Dinlemediler.

Baltacıoğlu, o sıralarda «Kur'anın felsefesini yapacağım» diye (Din yolu) dergisinde bir takım yazılar yazmaya ve yaptığı çevirmelerden parçalar yayınlamaya başlamıştı. Ben de (Son havadis) Gazetesinde bu çevirmedeki yanlışlıkları sayıp dökmüştüm. Herhalde benim bu yazılarım üzerine Kurum bu çevirmeyi basmaktan vaz geçmiş. Kurum bana 25/3/1954 tarihli bir yazısıyla «Baltacıoğlu tercemeyi geri aldı. Sen tercemeyi bastırmak istersen tetkiki için kuruma gönder» diyorlardı. Göndermedim. Çünkü bunun da, Abuşka lûgatı, Kamusulervam gibi bir uydurma rapora kurban edileceğinden korktum. Böyle olmasa bile, Kurumda ve kurum etrafında bulunan zatlar içerisinde, iyi Arapça bilen ve Kur'an kültürüne sahip olan kim vardır?

Kurum bu yanlış çevirmeyi basmadı, yada basmak cesaretini gösteremedi. Fakat Baltacıoğluna (6) Bin lira vermiş. Baştan başa yanlış olan bir tercemeye, bol keseden para vermeye ne hakları vardır? Bu hareket, arkadaş kayırmaktan başka nedir? Bu terceme Türkçe bakımındanda çok bozuktur. Gerek Ankarada, gerek İstanbulda bu terceme hakkında Otuza yakın yazı yazdım. Hiç birine cevap vermedi.

10 - Bir çok emekler çekerek Arapça ana kaynaklardan ve başka kaynaklardan faydalanarak, Türkçemizin Arapçaya göre daha olgun, daha düzgün olduğunu belirtmek dileğiyle, yazmış olduğum (Arapça ile Türkçenin karşılaştırılması) adlı eserimi kendim bastırdım. Bir nüshası kurum kitaplığına konmak, üzere bir nüshasını da sayın genel yazmana gönderdim. Kitabım hakkında bir şey yazmadıkları gibi, aldıklarını dahi

bildirmediler. Halbuki, Sağcı, Solcu, kim ufak bir şiir kitabı gönderirse dergide teşekkürü basıyorlar. Benim bu kitabım hakkında çok kültürlü bir zat, öğücü bir yazı yazmış. Dergide yayınlanmak üzere kuruma göndermiş. Makale yazan zata geri yollanmış. Bu hal bana karşı iyi niyetlerini mi gösterir? ayıptır efendiler!

11 — Cahid Öztelli adında bir öğretmen benim bir nefesimi almış. (Kul Nesimi) nin diye Türk Dili dergisinde bir yazı yazmış. (Ey Besim âlemde bir yolmu vardır riyasız meslekî rindane gibi) beytindeki ismimi (Ey Nesim) diye bozmuş. halbuki, Kul nesimi hiç bir zaman (Nesim) dememiş. (Ey Nesimi) demiştir. Ben bu nefesi Birinci Büyük Millet Meclisi zamanında, Kütahya sayılabulunan arkadaşım (Şeyh Seyfi) için yazmış. «Ey şeyhim uğraşma kandıramazsın ven mürşit görmedim peyman gibi» diye başlamıştım. İş bu nefesim başka nefeslerin gibi o zaman Ankara Gazetelerinde yayınlanmıştı. Daha sonra da (Bektaşılık ve edebiyatı) adlı kitabıma da konmuştu.

Kurumca dergide yayınlanmak üzere bay Cahit Öztelli ye hitap eden çok yumuşak bir yazı gönderdim. Basmadılar. Sebep belli.

12 — Yukarıdan beri arzettiğim üzere, Kurumda bana karşı iyi bir nazar bulunmadığı meydandadır. Dergide kendi hatalarını düzeltmekliğim için bir köşe açmadıklarından, hata yaptıklarından açıkça tenkide başladım. Aldığım cevaplar bilimsel olmaktan çok uzaktı. Hatta Sayın Ömer Asım Aksoy dergide çıkan bir yazısında «Bol aylık almıştır» demekle benim uzun zaman kurumdan aylık almış olduğumu ilân etmek istemişti. Bundan başka, bir yazısında da «daha neler, neler» diye kötü ilhamlı bir söz söylemişti. Cevap verdim yazmadılar. Haysiyet kurulunun sayın üyeleri bunu görmedilerse, genel yazman damı görmedi. Bu adam ne demek istiyor. Ben soysuz muyum? hırsız mıyım Namussuz muyum? bazıları gibi vatan ve İstiklâl savaşından mı kaçtım? Atatürk daha Sivasta iken ben Silifkede bir savunma teşkilâtı vücuda getimıştim.

Beni suçlu görenler lütf buyursunlarda bu adamın çir-

kin ve iyhamlı sözünü de görsünler. Dil Kurumunu dile düşürmemek için Mahkemeye başvurmadım. Yalnız bir mektupla kendisine cevap verdim.

Dergiye bakınız. Onun bana karşı yaptığı hücumlar mı çok, benimki mi? Benim yazılarımla yarısını kırıyorlar, ya da hiç yazmıyorlar. Nihayet Savcılık aracılığıyla göndermek zorunda kalıyorum. Dergiyi kendi malları gibi kullanmaktan çekinmeyenler haklı, ben haksızım!

Biraz da Kurumun bilim ve idare yönünden tenkitlerimi arzedeğim: Bilim yönünden kurum kendisinden beklenen hizmeti yapmaktan çok uzaktır. Birer, birer sayayım:

(1) Vaktiyle Batı dillerinden Türkçemizi ilgilendiren yirmibeş kadar eser terceme ettirilmişti. Bunlar ne oldu? hangi dolapta çürümektedir? Bu gibi değerli tercemeler dururken beşinci defa (Derleme Sözlüğü) çıkarılacakmış. Şimdiye kadar çıkmış olan derleme dergileri yeter. Gerçek bir dêrleme, elde ses aygıtı bulunmadan ve bu işler için yetişmiş ülkülü gençler olmadan yapılamaz. Şimdiden söylüyorum: Yapacakları (derleme sözlüğü) de yanlış olacaktır. Bu iş de, dostlar alışverişte görsün gibi bir şeydir netekim olmuştur.

Ben vaktiyle (Söz derleme) işinde çalışırken yanlış olan kelimeleri ve şüpheli olanları aldırmanın, ayırtmıştım. Bunları derleme kolu Dördüncü cilt olarak bastırmıştır. Sayfalarım musait olsaydı bu cildin ne kötü yanlışlarla dolu olduğunu gösterirdim. Bu yetmiyormuş gibi bir de «Söz derleme dergileri»nin eski ciltlerini (tersyüz) yaptırmış. Bir taraftan derleme kolbaşı eski söz derlemelerinin yanlış olduğundan bahseder bir yandan da «yazı dilinden halk ağzına» diye bir şey uydurur ve bastırır. Buna harcanılan paraya ve emeğe acımamak elde değildir. Buna hiç lüzum yoktu. Halk ağzında yaşayan kelimelerden çoğunun yazı dilinde karşılığı yoktur.

Kurum vaktiyle kürtürlü bir zata Ata sözlerini toplatmıştı. İki cilt halinde kurumda beklemektedir. Bunu yayınlamazlar. Çünkü Ata sözleri bizi geçmişe doğru sürükler, götürürmüş. Ata sözleri ve geleneklerimiz Aleyhinde kurumun söz sahiplerinden bir zat neler yazmamıştı

Kurumda bir de (Türk destanı uyumaktadır. Millî duygularımızı canlandıracak olan bu destanı basmazlar. Okutmazlar. Fakat ölçsüz, biçimsiz, ülküsüz bir takım sözde şiirleri basarlar ve para verirler. Çünkü oy alacaklardır.

«Ne mutlu Türküm diyene» diyerek haykıran bir zatın parasıyla çıkan dergide Türklük ve Türkçülük hakkında kaç yazı ve kaç şiir vardır? Şiir adı verilen nesnelerin duyguları nereye doğru gidiyor? Ve neyi amaç tutuyor? Şimdilik buralarını bırakıyorum.

(2) Kudatkubiliğ fişleri çekmecelerde duruyor. Bunun bir dizinini niçin yaptırmıyorlar? Divanı Lûgat kelimelerini Arapça harflerle yeniden bastırırlarda, Yapılacak bir işi yaptırmazlar.

(3) Kurum halâ dilimizin bir gramerini yaptırmamıştır. Yapacak adamları da yoktur.

(4) Terim işi rahmetli (Kamu) den sonra büsbütün durmuştur. Bu kolun kolbaşı olan zat asıl işini bıraktı, Kur'an çevirmesiyle uğraştı. Yapılan yanlış çevirmeyi kurultayda alkışlattıklarını eşittim. Niçin bu zattan, on beş seneyi yakın zamandan beri, Kurumdaki çalışmalarından soran olmadı?

(5) Sözlük işi dahi başarılı olmamıştır. Her ne kadar bu kolun kol başısı çok çalışkan bir zat ise de, Türkçeyi sonradan öğrenmiş olduğundan ve Kuruma girene kadar Türk Diliyle uğraşmadığından bu yoldaki kültürü çok zayıftır. Sözlüğe ait görüşlerimi yukarıda arzetmiştim.

(6) Türk Dilinin esasları, diller arasındaki yeri, geçirdiği devreler, ses kanunları, diyelekler ve başkaları gibi çok önemli işler dururken, Dil Kurumu kelime uydurur, şekil değiştirerek, basılmış olan şeyleri yeniden bastırır. Sonra da «eser verdik» diye kıvanır.

(7) İstanbul Üniversitesi Sayın Profesörlerinden bir zatın bundan üç yıl önce yazdığı gibi, bugün kurumda dil bilgileri bilen bir adam yoktur. Bir iki uzman varsada onlardan faydalanma yoluna gitmiyorlar.

(8) Genel yazmanın para almaması gerekirken, her ay (1700) lira almaktaymış. Neden? Yıllarca bu kurumda Genel

Yazmanlık yapan İbrahim Necmi ve Hasan Reşit para almamışlardı.

(9) Kurum Çankaya taraflarında bina yaptırmak için dört yıl önce (200) bin liraya ufak bir arsa almıştır. (4) yıl önceki para durumuna göre bu fiat fazla, hatta fahiş değildir?

(10) Hesap denetlemesi meselesi de gözönüne alınmaya değer. Ben Saymanlık görevini de görürken yılda iki kez hesapları kontrol için Maariften, Maliyeden Muhasebe müdürlerini çağtırdım. Eunlar hesaplara bakarlar raporlarını verirlerdi, Ben ayrıldıktan sonra bu usulü değiştirmişler. Hele dört yıldan beri hesap işlerini, hesapla ve Maliye ile ilgileri bulunmayan ahablar tarafından kontrol ettirilmekteymiş.

(11) Kurum bazı işlerde israf yapmaktadır: bunlardan bir tanesini yazıp geçeyim: En ufak, en düzensiz ve anlamsız Şiir taslakları için yirmi, yirmibeş lira ödemektedir. Bunu kendilerine yazdığım gibi, bazı gazetelerle de yayınladım.

(12) Bundan evvelki Kurultaylar sırasında hasta idim. Ancak 6 yıl önceki kurultayın songününde gelebildim. Ogün Genel Yazman bir teklif getirdi. «Yüzelli kadar eski üye aidatlarını vermiyorlar. Mektup yazıyoruz cevapsız kalıyor. Bunların kayıtlarını silelim» dedi. Derhal (kabul olundu) sesleri eşidildi. Halbuki salonda ancak onbeş, yirmi kişi vardı. Bir kaç el kalktı. Oldu bitti. Rahatsızlığım dolayısıyla bu teklif aleyhine söz söyleyemedim. Böylece, kayıtları silinen arkadaşlar yerine tanıdıkları alındı!.

(13) Bay Ömer Asım bir yazısında benim için Kurumdan dolgun aylık almıştır demekle bütün çalışmalarım yılında para almış gibi göstermek istemektedir. Ben orada Onsekiz yıl geceli gündüzlü çalıştım. Onbeş yıl on para almadım. Onbeş yıl sonra Ömer Asımda içlerinde olduğu halde bana aylık vermemi düşünmüşler. Bir yıl kadar elime: ayda (350), iki yıl kadar da (450) leira geçiyordu. Hepsi bukadardır. Ben para aşıklısı olsaydım, bana teklif edilen (600) lirayı alır, üçlerle iyi geçinirdim.. Ben Türk Dil Kurumunda samimi olarak çalıştım. Hem para işlerini idare ettim, hem de doğudan batıya kadar giden eserler verdim. İşte bütün davâ burada.

(14) Kurumun bütçesi Kurultaydan geçerken (Bilim çalışmaları) diye toptan bir para koyuyorlar. Kime ne verildiği Eñütgede görülmüyor.

(15) Memurlar kanununa aykırı olduğı halde genel yazman sayın Levent Öz çocuğunu (Baş Kâtip) yaptı. Bir yıl öncesine kadar kendisine aylık verirdi. Arasıra aylığını artırdı. Ben bunu söylerken Sayın Agah'a, ve çok terbiyeli çocuğuna dil uzatmak fikrinde değılim. Yalnız Kurumun durumunu belirtmek istiyorum.

(16) Türk Dil Kurumunun bir görevi de İmlâmızın düzenlenmesidir. Her ne kadar bu yolda bazı çalışmalar yapmışlarsada yeterli değildir. Halâ yabancı kelimeler kendi imlâlarıyla yazılmaktadır. Türk çocukları bunları okuyamamaktadır. Nasılki yabancılar bizim kelimelerimizi kendi ağızlarına göre uyduruyorlarsa, bizim de bu kelimeleri kendi ses kanunlarımıza ve imlâmıza göre yazmamız gerekmez mi? (Levent) kelimesini (D) ile yazanlar görülmektedir. Kanat kelimesini Kanad imlâsında yazarlar.

(17) Bay Ömer Asım benim Divanı Lûgat çevirmemde bir takım yanlışlıklar buluyormuş. Olabilir. Ben yanılmaz bir adam değılim. Bu gibi çevirmeleri yaparken takıldığım yerleri bilenlerden sormayı ihmal etmedim. Dosyalar Kurumdadır.

Divan çevirmesi kolay bir iş değıldir. Elde ancak bir tane nüsha var. Onunda hem Arapçası bozuk, hem de Türkçesi. Eser şimdiye kadar hiç işlenmemiş. Memleketimizde bu işi bir kaç kişisi sınamış. Kimi yarı bırakmış, kimi yanlış yapmış.. Yalnız bir zat tam bir çevirme yapmış; bu da çok yanlıştı. Düzeltmesini istedik yapamadı. Tanıklarım Kurumdadır. Tanrıma bin şükür. Bu işi ben başardım. Bunu Batı bilginlerinden takdir edenler oldu. Adlarını yazmaya lüzum görmüyorum. Divan çevirmemdeki çıkarmalara bakılırsa çektiğim emekler görülecektir.

«Eksimsi» ve «eksimtirek» kelimelerinde nisbet anlamı bulan, Arapçadaki nisbet edatlı kelimelerin Türkçelerinde de nisbet kavramı arayan, Arapçadaki «hakikî» ve «hükmi»

Başka bir deyimle «lafzi» ve «mânevi» nisbetlerin» bulunduğunu bilmiyen bir zatın tenkidine ne denir?

(18) Bana gönderilmiş olan haysiyet kurulu kararının sonlarına doğru «Bu yazılar bir çok kereler tenkit sınırları içinde kalmamakta, gerçeğe uymayan bir takım isnatları ihtiva etmektedir» denilmekte. Ben böyle bir şey bilmiyorum. Isnatların ne gibi şeyler olduğu açıkça bildirilseydi çok iyi olurdu. Ben hiç bir kimseye, gerçeğe uymayan hiç bir isnatta bulunmadım. Böyle bir şey yapmak edep ve terbiye dışına çıkmak demektir. Bu cümle herhalde Sayın Genel Yazmanlıkça tertip edilmiş olsa gerektir. Çünkü cümledeki (bir çok kere) parçası yanlıştır. Burada (bir kelimesine lüzum yoktur. «Çok kere» demekle «kere» kelimesi sınırlanmış, belirlenmiş oluyor. Eski bir terimle, marife oluyor. «Bir» kelimesi burada belirsizlik, nekre edatıdır. Bir bileşikte, aynı zamanda hem nekre, hem marife bulunmasına imkân yoktur, (Bir çok, çok kere) denilebilir. «Bir çok kere» denilmez. İşte yıllardan beri giramer için harcanılan paranın ödülü.

(19) Ben Kurumdan çekildikten sonra üç, dört yıl kendi bildiğim işlerle evimde uğraştım. Kendileri hakkında ne bir şey yazdım, ne de bir şey söyledim. O sıralarda Sayın Agah Sırrı Levent bana yazdığı yazılarında, Türk Diline, Türk Kurumuna yaptığım hizmetlerden söz ederdi. Mektuplar elimdedir. Ne zamanki, Sözlüğün basımı ortaya çıktı kendilerinden figleri istediğimde, durum değişti. Aramızda kalmak üzere kendilerinin yanlışlarını gösterir bir tenkit yazısı gönderdim. Buna büsbütün kızdılar.

(Türk Dili) dergisinde çıkan yazılarıma dikkat edilsin. Bunların pek çoğu onlara cevap olmak üzere, savcılık eliyle gönderilmiş olanlardır. Onlar yanıhıyorlar. Yanlışlarında ayak direyorlar, ben de yazıyorum. Tenkitten niçin kaçınıyorlar? Dil konuları (Türk Dili) dergilerinde araştırılmıyacak mı? Didiklenmiyecek midir? Bu kapıyı kapatırlarsa, herhalde başka kapılar açılacaktır. Son kurultaya gelmiş bulunan yabancı dil bilginlerinden Macar bilgini Kurultayda «pek tabiidir. Bilim telâkkisinin birinci şartı tenkittir» dememiştir.

Benim tenkit ettiğim konuların çokları kurultaycada tenkit edilmiştir. Ben hayatımı bu ülküye verdim. Bu ülkünün aleyhinde bulunanlarla kırk yıl çarpıştım. Türk Dilinin örselemesine dayanamam. Ben bu kutsal ülküyle yaşıyorum. Ben kurumun yapısıyla kurulduğum, hamuruyla yoğrulduğum. Ben o mânevi varlığa karşı hareket edebilirmiyim? Orada samimi olarak hizmet edenlere hürmet ederim. Buna çatmak benim şiarım değildir. Tekrar ediyorum: Kurumun mânavi varlığına, eski yeni kurultay üyelerine, onun kararlarına, orada çalışan her şahsa karşı saygıdan başka bir şey duymam.

(20) Sayın arkadaşımız Ahmet Cevat kurumdan çekildikten sonra kurum üzerine, en çok Sayın Agah Sırrıya dokunan bir kitap yazmış. Sayın Ahmet Cevat hakkında birşey söylenmemiş. Haysiyet divanına verilmemiş. Benim tenkitlerim çok görülmüş. Haysiyet kuruluna yanıkılmış. Yakınılmak) değil.

S O N S Ö Z

Kurumda söz sahibi bulunan zatlar, yanlış yaptıkça kendilerine gönderilen düzeltmeleri dergide yazmadıkça ve naçiz tenkitlerime devam edeceğim. Ya bir dergi çıkaracağım, ya da bir kitap bastıracağım. Sayın Levent bir yazısında: Adımı söylememekle beraber beni dil dâvasından vaz geçmiş gibi göstermektedir. Ben kendimi tanıdığım günden beri bu ülkünün ardındayım. Türk Dili üzerine on kadar eserim basılmıştır. Otuz beş yıldan beri gazetelerde memualarda bu yolda yazılar yazdım. Elimde tek metin olarak üç kitap vardır. Rahmetli Hakkı Tarık Us'un Dört yıl önce tertiplemediği, (elli yıldan beri yazı yazarlar) jübilesinde bu noktayı belirtmek lütfunda bulunmuştur. Daha ilk Büyük Millet Meclisinde bir «Dil encümeni» kurulmasını teklif ettim. Ben bu dâvadan vaz geçemem. Kendilerine parasız olarak hizmet arzettim «Şu yanlışları birlikte düzeltelim» dedim olmadı. Ben tek parti zamanında bile hak bildiğim meseleyi savunmaktan çekinmezdim. Şimdi mi tenkit görevimden çekileceğim? Seksen yaşına merdiven dayadım, hayatın binbir cilvelerini gördüm. Daha ne

beklerim? Bütün dileğim. Türk Diline ve Türklüğe hizmet etmektir. Ben hakikat bildiğim şeyleri yazmayı ve söylemeyi borç bilirim. Çünkü (Hakkı tenvir ukul için haktır) Saygılarımla.

Besim ATALAY

15/1/958

MÜELLİFİN BAŞKA ESERLERİ

Basılmış olanlar :

- 1 — Türk zaferine armağan. Hilafet. Saltanat Cumhuriyet hakkında 1923.
- 2 — Maraş Tarih ve Coğrafyası.
- 3 — Bektasılık ve Edebiyatı.
- 4 — Türk Büyüklüğü veya Türk Adları (İkinci Baskı)
- 5 — Türk Dili Kuralları
- 6 — Suna ile Çoban Hikâyesi (1938 yılında. Matbuat Umum Müdürlüğünün açtığı Müsabakada birinciliği kazanmıştır).
- 7 — Baş belâları (Üç perdelik piyes)
- 8 — Cönk, birinci defter yanında manzum küçük Hikâyeler
- 9 — Müslümanlara Öğüt,
- 10 — Türkçemizde men - man (T.D.K. Yayını)
- 11 — Sakarya destanı
- 12 — Onuncu Yıl destanı
- 13 — Türk dilinde ekler ve kökler (T. D. K. Yayını)
- 14 — Divanü - lûgat - it Türk - çevirme, Tıbkıbasım ve dizim (T. D. K. Yayını)

- 15 — Ettuhfetüz Zekiyye fi - lûgat - it Türkiye - Çevirme, Tıbkıbasım ve dizim 'T. D. K. Yayını)
- 16 — Tanrı kitabından Namaz Türeleri - 1944
- 17 — Türkçede kelime Yapma Yolları (T. D. K. Yayını)
- 18 — Müyessiret - ül - Ulum çevri yazılı metin, dizin ve Tıbkıbasım (T. D. K. Yayını)
- 19 — Eşşüzürüz Zehebiyye çevirmesi (T.D.K. Yayını)
- 20 — Senglah
- 21 — Bir Doçendin Türkçe okutuşu
- 22 — Arapça ile Türkçenin karşılaştırılması

BASILACAK OLANLAR

- 23 — Abuşka Sözlüğü
- 24 — Türk Dilinde Ana kelimeler ,
- 25 — Ata sözlerinin ana kaynakları
- 26 — Hayvanlardan Hikâyeler (Manzum)
- 27 — Kurani Kerim çevirmesi .
- 28 — Türk Dili ile ibadet

